

e-ISSN: 1694-8661

№2(3)/2023, 58-63

УДК: 343.1

DOI: [10.52754/16948661_2023_2\(3\)_10](https://doi.org/10.52754/16948661_2023_2(3)_10)

АДВОКАТТЫН КЫЛМЫШ ПРОЦЕССУАЛДЫК ФУНКЦИЯСЫ

УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНАЯ ФУНКЦИЯ АДВОКАТА

CRIMINAL PROCEDURAL FUNCTION OF THE LAWYER

Орозбаева Бактыкан Атантаевна

Орозбаева Бактыкан Атантаевна

Orozbaeva Baktykan Atantayevna

улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети

старший преподаватель, Ошский государственный университет

Senior Lecturer, Osh State University

baktykanorozbaeva@gmail.com

Жайнаков Шерзод Абсатторович

Жайнаков Шерзод Абсатторович

Zhainakov Sherzod Absattarovich

улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети

старший преподаватель, Ошский государственный университет

Senior Lecturer, Osh State University

sherzod@gmail.com

АДВОКАТТЫН КЫЛМЫШ ПРОЦЕССУАЛДЫК ФУНКЦИЯСЫ

Аннотация

Макалада жалпы илимий усулдар аркылуу кылмыш жаза процессиндеги адвокаттын функциясы талдоого алынып, анын мазмундук жактары жалпылаштырылган. Ошондой эле адвокаттын процессуалдык функциясынын мүнөздүү белгилери аныкталган.

Ачкыч сөздөр: адвокат, функция, процессуалдык функция, жазык процессинин функциялары, адам укуктары жана эркиндиктери, камсыз кылуу.

УГОЛОВНО- ПРОЦЕССУАЛЬНАЯ ФУНКЦИЯ АДВОКАТА

CRIMINAL PROCEDURAL FUNCTION OF THE LAWYER

Аннотация

В статье посредством общенаучных методов анализируется функция адвоката в уголовном процессе, обобщены ее содержательные аспекты. Также определены характерные особенности процессуальной функции адвоката.

Abstract

In the article, by means of general scientific methods, the function of the lawyer in the criminal process is analyzed, and its substantive aspects are summarized. The characteristic features of the procedural function of the lawyer are also defined

Ключевые слова: адвокат, функция, процессуальная функция, функции уголовного процесса, права и свободы человека, обеспечение.

Keywords: lawyer, function, procedural function, function of the criminal process, human rights and freedom, security.

Киришүү

Сот өндүрүшүнүн айрым стадияларында каралып жаткан функциялар жазык сот өндүрүшүнүн ар кандай субъекттери тарабынан мыйзам чегинде ар кандай ыйгарым укуктар аркылуу жүзөгө ашырылат.

Коргоо функциясы (кылмыш-жаза куугунтуктоо, адилеттүүлүк функциясы менен бирге) жазык-процесстик ишмердүүлүк катары жазык процессинин негизин түзөт, биринчи орунда турат, бирок башка функцияларга карата үстөмдүк кылбайт. Бул, биринчиден, социалдык багытка, мыйзамдуулукту жана тартипти сактоого багытталгандыгынан, экинчиден, мыйзамдуу жана негиздүү айыптоо гана кылмыш жоопкерчилигинин негизин түзө ала тургандыгы менен шартталган.

Кылмыш-процессуалдык кодекстин алкагында гана мыйзам чыгаруучу сот өндүрүшүн унификациялоо жана дифференциациялоо көйгөйлөрүн эске алат. Кылмыш процессинин ар кандай субъекттеринин функцияларын, кылмыш процессинин баскычтарын өзгөртүү ырааттуулугун бир дагы ченемдик акт аныктай албайт. Жазык-процесстик кодексинде кылмыш процесстин максаттары жана милдеттери гана жарыяланбастан, аларды жүзөгө ашыруунун каражаттары жана ыкмалары каралган.

Адвокаттын процессуалдык функциясынын талдоодо негизги терминдерге мүнөздөмө берүү аркылуу талдоо оңтойлуу. Тактап айтканда “ функция” термини.

Латын тилинен которгондо “функция” (functio) термини аткаруу, ишке ашыруу, башкача айтканда иш. Энциклопедиялык адабиятта бул терминди кеңири чечмелөө тенденциясы ачык байкалып жатканын белгилей кетүү керек. Тактап айтканда, «функция» «аракет, милдет, иш; мамилелердин берилген системасында кандайдыр бир объекттин тышкы көрүнүшү; ролу; дайындоо»; «жөнөтүү, ишмердүүлүк: 1) милдети, иш-аракетинин диапозону, 2) максаты, ролу» [1, с. 630].

Белгилей кетсек, “функция” системалык мамиленин категориясы болуп саналат жана ал ар кандай системалардын мүнөздөмөлөрүнө тиешелүү: социалдык, техникалык, биологиялык ж.б.. Бул категориянын максаты бардык учурларда стандартты берүү болуп саналат системанын активдүүлүгү, ишмердүүлүгүн баяндоо.

Мыйзам чыгаруучу жана илимпоз-процессуалисттер тарабынан ишке ашыруунун субъекттери болуп саналган жазык сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын так тизмеси, эң негизгиси коргоо функциянын алкагында алардын процесстик позициясы аныктала элек. Бул факты конкреттүү кылмыш иштерин кароодо процессуалдык каталарга жана укуктук белгисиздикке алып келген бир катар коллизияларды пайда кылат.

Жогоруда белгиленгендей, айыптоо корутундусунда баяндалган айыптоо кылмыштын сыпаттамасын жана аны конкреттүү адам тарабынан жасалгандыгын тастыктаган далилдердин талдоосун гана камтууга тийиш эмес. Ошондой эле жактоочу тарабынан келтирилген далилдердин тизмеси; жазаны жеңилдетүүчү жана оордотуучу жагдайлар; жабырлануучу жөнүндө маалыматтар, ага кылмыш менен келтирилген зыяндын мүнөзү жана өлчөмү; жарандык доoger жөнүндө маалымат. Мына ошондуктан жазык-процесстик мыйзамда коргоо функциясын ишке ашыруу, далилдөө предметине да жазык сот өндүрүшүнүн колдонуудагы принциптерин сактоого умтулуу менен иш жүзүндө бирдей талаптар камтылган [8].

Демек, жазык процессинде коргоочунун функционалдык мүнөздөмөсү бир канча кенен.

Жазык-процесстик кодексинде мыйзам чыгаруучу үч жазык-процесстик функцияны карайт: айыптоо, коргоо жана кылмыш ишин чечүү.

Мындай көз карашты белгилүү теоретик Строгович да карманат [2.с.174]. Бирок ошол эле учурда бул функциялар так эмнени билдирерин көрсөтпөйт, эң негизгиси жазык-процессуалдык функциянын түшүнүгүн аныктабайт. Окумуштуу-процессисттердин арасында бул маселе боюнча эч кандай ачык-айкын позиция жок.

Жазык-процессуалдык функциялардын астында максаттары жана милдеттери менен аныкталган жазык-процессуалдык ишмердүүлүктүн конкреттүү түрүн (багытын) түшүнүү керек окшойт, ага жетишүү же ишке ашыруу бүтүндөй жазык сот өндүрүшүнүн маанисин түзөт.

Жазык-процесстик функциялардын системасын талдоо ал негизги (жалпы) жана кошумча (экинчи) функциялардын жыйындысы деген тыянак чыгарууга негиз берди. Жалпы функцияларга жогоруда аталган үч функция кирет: айыптоо, коргоо жана кылмыш ишин жөнгө салуу. Төмөнкүлөр кошумча катары белгиленет:

- кылмыш куугунтугун ишке ашыруу;
- кылмыш куугунтугу менен байланышкан субъектилеринин укук жана эркиндиктерин коргоо;
- алдын ала тергөө органдарынын процесстик ишине көзөмөл жүргүзүү;
- жазык сот өндүрүшүн жүргүзүүдө көмөк көрсөтүү (күбөлөрдүн, эксперттердин жана тигил же бул түрдө тергөө жана сот аракеттерин жүзөгө ашырууга көмөк көрсөткөн башка адамдардын аракеттери);

Өзүнүн процессуалдык функциясын - жазык ишин чечүүнү аткарып, сот өкүмдө айыптоосун түзөт. Айта кетсек, айыптоочу тарап тергөөдөн соттук процесске (өкүмдө көрсөтүлгөн) этаптарды басып өтүп, өзүнүн мазмунун айыпталуучунун пайдасына да, ага каршы да бир нече жолу өзгөртүшү мүмкүн, же таптакыр жокко чыгарылышы мүмкүн. Мына ушундан улам биз айыптоо жазык процессинин ар кандай субъекттери тарабынан тургандай, коргоо жазык процессинин ар кандай баскычтарында түзүлөт деп айтууга болот.

Белгилей кетүү керек учурдагы кылмыш процессуалдык мамилелердин татаалдашы, көлөмүнүн кеңейиши бир канча жаңы функцияларды дагы алып келүүдө [3.с.14-15].

Изилдөөчү Н.А. Пастернак “кылмыш процессиндеги коргоо - кылмыш куугунтугу менен байланышкан мыйзамга каршы келбеген тутум катары айыптоонуу талашуучу, же четке кагуучу коргоо субъекти тарабынан ишке ашырылуучу ыкмалардын жыйындысы катары” [4.с.171] карайт.

Коргоо функциясын айыптоочу тараптан да, коргоо тараптан да процесстин бардык катышуучулары жүзөгө ашырат деген пикир абдан кеңири таралган.

Бул көз караштын пайдасына ар кандай себептер келтирилген:

- 1) жазык сот өндүрүшүндө коргоо функциясы бир мүнөзгө ээ жана жүзөгө ашырылат.

2) процесстин катышуучулары бир эле учурда бир нече функцияларды аткара алышат, демек, айыпталуучуну коргоо функциясы тергөө органдары жана прокурор тарабынан да аткарылат [5.с.114].

Е.В. Горбачева кылмыш процессинде коргоо укук коргоо жана укук коргоо бирдиктүү функция катары төмөнкү ыйгарым укуктарды камтыйт:

- 1) бузулган укуктарды калыбына келтирүү;
- 2) инсанды анын укуктарын жана кызыкчылыктарын укукбузуудан жана чектөөдөн коргоо;
- 3) процесстин катышуучуларынын укуктарынын бузулушун алдын алуу;
- 4) келтирилген зыяндын ордун толтуруу катары карайт [6.с.55-60].

Кыргыз Республикасынын кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 5-беренеси коргоо түшүнүгүн камтыган ага ылайык “коргоо – кылмыш-жаза процессине тартылган адамдардын укуктарын жана кызыкчылыктарын камсыз кылуу максатында адвокат тарабынан жүзөгө ашырылуучу процессуалдык иш” [7].

Демек макаланы жыйынтыктап жатып төмөнкү тыянактарды чыгарууга болот;

- Адвокаттын процессуалдык функциясы мыйзамда бекилген түшүнүктөн бир канча кененирээк кароого жатат;
- ал жалпы процессуалдык мыйзамдын функциясы менен чогуу каралуу менен бирдикте тикелей конкреттүү процессуалдык субъектиге багытталган функция катары кароого болот;
- ал укук коргоо функциясын ишке ашырат;
- адам укуктарын жана эркиндиктерин коргоочу жазык процессинин көпчүлүк субъектилеринин функциясы катары баалоого болот;
- Адвокаттын процессуалдык функциясы конкреттүү жазык процессинин субъектилери айыпталуучу жана жабырлануучунун укук жана эркиндиктерин коргоого багытталган.

Колдонулган адабияттар

1. Краткий словарь иностранных слов/ Сост. СМ. Локшина. 9-е изд., испр. М. : Рус. яз., 1987 - 630 с.
2. Строгович М.С. Материальная истина и судебные доказательства в советском уголовном процессе. –М., 1955. С.174.
3. Уголовный процесс России: Учебник / Науч. ред. В.Т. Томин. –М.: Юрайт-Издат, 2003. С.33-34; Власова Н.А. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации: Учебное пособие. –М.: Изд-во Эксмо, 2005. С.14-15.
4. Пастернак Н.А.. "Реализация функции защиты в уголовном судопроизводстве по действующему Уголовно-процессуальному законодательству" Пробелы в российском законодательстве. Юридический журнал, по. 3, 2009, pp. 169-171.
5. Фаткуллин Ф. Н., Зинатуллин З. З., Аврах Я. С. Обвинение и защита по уголовным делам. Казань, 1976. С. 114.

6. Горбачева, Е. В. (2003). Функции защиты как необходимый элемент состязательного процесса. Сибирский юридический вестник, (4), 55-60.
7. Кыргыз Республикасынын кылмыш-жаза процессуалдык кодекси 2021-жылдын 28-октябры № 129 (КР 2021-жылдын 28-октябрындагы № 126 Мыйзамы менен колдонууга киргизилди)
8. Нарбаев, О.Б., Арстанбаева, Г.К. (2021). Соттук экспертизаны дайындоонун көйгөйлөрү. *Вестник Ошского государственного университета*, Vol. 1, No. 3, сс. 169-174. DOI: 10.52754/16947452_2021_1_3_169. EDN: GIYRBT.